

Afixoido-compunerea – procedeu de formare lexicală a derivatelor de tip sintagmatic (formații sintagmatice prefixoidate)

Nina CUCIUC*

Key-words: *afixoido-composition, derivation, lexical formation, syntagmatic derivatives, prefixoid syntagmatic formations*

În știința derivatologică, derivarea lexematică *in sensu lato* a cunoscut cele mai complete studii de cercetare. Școala structuralistă ce își are originile în *Cours de linguistique générale* al lui Ferdinand de Saussure și care își arogă meritul de a fi încoronat lingvistica ca știință prin recunoașterea caracterului de sistem al limbii a contribuit esențial la argumentarea caracterului obiectiv al metodologiei structuraliste, în măsura în care structuralismul a pus bazele teoretice ale științei limbajului. În cadrul structuralismului european, Școala funcționalistă franceză, prin lucrările lui André Martinet, format la Școala de la Praga, și ale lui Emile Benveniste, pun bazele curentului funcționalist francez. Un merit incontestabil al structuralismului este faptul că a condus lingviștii

à s'occuper de recherches proprement scientifiques dans le domaine des applications [...]. Ce type de recherches n'est devenu possible qu'à partir du moment où le structuralisme a mis en avant le problème du fonctionnement synchronique des langues corréliés aux problèmes généraux du langage (Dubois, Giacomo *et alii* 2001).

O contribuție importantă în domeniul structuralismului lingvistic înscrie prin lucrările sale lingvistul Grigore Cincilei (Cincilei 1975; 1980; 1991), continuator al promotorilor Școlii lingvistice franco-praghezo-sovietice. Grație cercetărilor substanțiale desfășurate de lingviști, a fost acceptată divizarea morfologiei în două subsisteme: morfologia gramaticală (ce se ocupă de studiul flexiunii, denumită și morfologie flexionară) și morfologia lexicală (după alte terminologii, morfologia derivativă sau morfologia derivațională), în baza faptului că aceste sisteme sunt legate și prin relația de izomorfism. G. Cincilei interpretează morfologia lexicală ca un compartiment al morfologiei limbii ce studiază diversele aspecte ale construcției cuvântului din punct de vedere al motivării morfemice (sau tememice, conform terminologiei lingvistului). Obiectul de studiu al morfologiei lexicale (ML) va fi reprezentat nu doar de cuvintele derivate și compuse, ci și cele analizabile în morfi tememici, deoarece în ML problema nu se pune „ce din ce s-a format”, ci cum este

* Universitatea „Mihail Kogălniceanu”, Iași, România.

motivată semnificația lexemului analizabil prin morfii săi constituenți. Astfel, conchide autorul, ML analizează structura morfemică a cuvântului inseparabil de conținutul său (Cincilei 1980: 30–31).

Interesul cercetătorului s-a deplasat, astfel, spre domeniul științei derivatologice la diverse nivele de analiză lingvistică sub aspectul variației procedeele de formare a cuvintelor. A fost perfectat și încadrat lingvistic procedeul de formare a termenilor științifici, procedeu structurat pe baza formanților afixoidali (prefixoide, sufixoide, amfixoide, radixoide) (cf. Cuciuc 2000), rămas în afara analizei lingvistice, subtip ce se caracterizează printr-un sincretism derivațional specific metalimbajelor, denumit *afixoidare*. Un alt subtip aparte din cadrul tipului morfologic sintacticoid, ce vizează constituirea derivatelor sintagmatice terminologice a fost „înveșmântat” cu un statut lingvistic adecvat (care echivala, în mod eronat, cu compunerea): formarea termenilor prin *sinaptare* constituite în *sinapsii*. Procedeul de formare a sinapsiilor relevă principalele grupuri sinaptice: termeni monosinaptici, termeni disinaptici, termeni polisinaptici (cf. Cuciuc 2004).

Neologizarea lexicului provoacă atitudini dublate de încercări de remanieri ale fundamentului teoretic de analiză derivativă ce acoperă tipul derivațional *prefixoid + cuvânt autonom*. Transformarea societății

se remarcă printr-o mare mobilitate manifestată în modificări cantitative (îmbogățirea masei lexicale prin derivare compunere și împrumut) sau calitative (mutații semantice, creativitate paradigmatică și sintagmatică (Bidu-Vrânceanu, Călărași *et alii* 2001).

Sintagmatica lexicală acoperă și această categorie de construcții lexicale sintagmatice – derivatele sintagmatice care nu sunt încă incluse în categoria procedeele lingvistice de formare a cuvintelor prin „îmbinări sudate” din cadrul sintagmei-compozit al tipului sintactico-derivațional. În pofida afirmațiilor unor lingviști (vezi Solnțev V.M., *Tezisy rabocego soveșciania po morfeme, apud* Cincilei 1991: 72) susținând că „morfemy ne socetaiutsea so slovami, no tol’ko mejdu soboi v sostave slov” (Cincilei 1991: 72) – există fenomene lingvistice în care „morfemele (tememele) contractează relații sintagmatice cu cuvintele”.

Împărtășind aceeași părere relevantă de lingvistul G. Cincilei, vom încerca să aducem în atenție faptul că acest gen de unități conjuncte exprimate prin modelul derivațional prefixoid + cuvânt → formație lexicală sintagmatică, deși a fost cercetat nu a obținut un statut lingvistic în cadrul științei derivatologice.

Comunitatea lingvistică distinge *neologia de formă* și *neologia de sens* în cazul denotării unei realități noi. Lingviștii francezi (vezi Dubois, Giacomo *et alii* 2001) estimează că numeroase procedee existente în limbă permit exprimarea *neologiei de formă*: prefixarea, sufixarea, abrevierea, abrevierea prin trunchiere etc, iar împrumutul fiind asimilat chiar neologismului de formă: „souvent les processus se cumulent: préfixe et trait d’union (micro-onde)” (*ibidem*). Unitatea sintagmatică *micro-onde* invocată în acest citat suscită un interes deosebit în investigația noastră din următorul punct de vedere: formantul *micro-* nu este un prefix, ci un prefixoid, datorat statutului funcțional al naturii duble al prefixoidului: prin funcția semantică se apropie de lexeme, iar prin cea morfologică de prefix. Statutul său intermediar între rădăcină și afix îi conferă acest caracter bivalent de a suplini rolul, și de temă,

și de afix. În virtutea sporirii activității derivaționale rădăcina savantă de origine greacă *micro-* a pierdut unele trăsături caracteristice, achiziționând trăsături tipice prefixului; faptul că are însă o anumită autonomie lexicală îl deosebește de prefix. Un alt aspect relevant este reprezentat de constatarea transmiterii unui semnal cercetătorului la o reconsiderare a procedului lexico-morfologic înregistrat, pe baza căruia este format și care ne-a determinat să demarăm această investigație. Reputați lingviști francezi consideră formațiile lexicale de tipul *audiovisuel*, *hydravion*, *mégatonne* „cuvinte compuse din două sau mai multe rădăcini savante în cadrul procedului compunerii” (Dubois, Giacomo *et alii* 2001: 105). Statutul lexico-morfologic al formanților derivaționali *audio-*, *hydro-*, *mega-* a fost menționat mai sus, urmează să elucidăm acest tip de creativitate lexicală susceptibil de interes lingvistic din perspectiva morfologiei derivate.

Evenimentele socio-politice din comunitatea europeană, marcate în anul 2007 și de aderarea României la Uniunea Europeană, au constituit un puternic factor extralingvistic de expansiune neologică a formativului *euro-*. Dacă la sfârșitul secolului al XX-lea, sursele lexicografice înregistrau un număr infim de construcții lexicale create cu acest formant monosemantic (nu era definit decât ca: „élément, de Europe, européen” (*Le Nouveau Petit Robert*, 1996), la începutul mileniului al treilea este atestat lexicografic ca având proprietate plurisemantică:

a) élément de composition du radical de *Europe*, basé; situé; qui se trouve, en Europe; qui est de l'Europe; qui appartient au continent européen; qui concerne les institutions européennes; à la manière des européens; qui concerne la communauté économique et politique européennes (*Le Petit Larousse Grand Format*, 2004);

b) monnaie commune européenne depuis janvier 1999.

Pe plan sincronic, morfemul derivat *euro-* constituie un procedeu derivațional aparte, foarte productiv, și ce-i mai important, cu *virtualități posibile de derivare*. Abordarea problematicii reconsiderării prefixoidului *euro-* survine și pe segmentul aflării răspunsului legat de capacitatea lui derivațională în cadrul altor procedee de formare lexicală, cum ar fi compunerea sau afixoidarea. Pentru a exista un raport derivațional între două unități lexicale sunt necesare două condiții:

Le dérivé doit être le produit d'une règle dérivationnelle, c'est-à-dire que le procédé de création doit se retrouver dans d'autres cas, impliquant les mêmes catégories grammaticales, et donnant lieu à des rapports sémantiques identiques [...];

Le dérivé doit être analysable comme résultant de cette règle au plan formel et sémantique. Le sens doit être conforme à la structure morphologique (Dubois, Giacomo *et alii* 2001: s. v.).

Analiza efectuată reprezintă un reper de investigație ce permite să afirmăm că formantul lexical *euro-* intră în relație sintagmatică cu o unitate lexicală autonomă conform unui raport de determinare, pentru a se transforma într-o unitate lingvistică de un tip aparte de formare derivațională, structurat în funcție de componentul semantic, în formula: prefixoid + N; prefixoid + Adj etc. Faptul că definiția semantică a acestor formanți constitutivi se stabilizează și se concretizează cu valori monosemantice prin dinamismul pe care-l înregistrează ar permite următoarea afirmație: acest mod de formare este înrudit cu procedeu de derivare prin compunere. Entitatea lexicală structurată astfel conține un element prefixoidal ce

servește la constituirea unei serii de lexeme ce se caracterizează prin flexibilitate și potență paradigmatică. Cel mai important aici, însă, este faptul că prefixoidarea este de esență sintagmatică, iar derivații nominali sau adjectivali creați poți fi exprimați prin sintagme constituite pornind de la baza nominală „*europa/euro-* în română; „*europa/euro-*” în franceză, desenate în formații lexicale, în care prefixoidul *euro-* (elementul formativ din radicalul „Europa/ Europe”) exprimă: a) „apartenența la Europa”; b) unitatea monetară europeană unică.

Elementul formativ *euro-* cuprinde, deci, două modalități de utilizare semantică: 1. „euro” – monedă, 2. „euro-” – Europa. Aceste două forme omonimice conțin paradigme derivaționale diferite. Cele două definiții semantice ale aceluiași semnificant fondează două paradigme, iar existența a două paradigme diferite autorizează o analiză semantică a două cuvinte omonime:

Il reste que la paradigmatization offre le meilleur moyen de distinguer des morphèmes lexicaux homonymes par leur significatif mais différents par le contenu sémantique (Guilbert 1975: 195).

Unitatea lexicală sudată de morfemul prefixoidal *euro-* îi conferă noii derivate sintagmatice o formă diferită, ca proces de neologie derivațională, sau îl menține în aceeași clasă sintactică.

Derivatele sintagmatice au făcut obiectul unui studiu teoretic realizat de lingvistul francez Louis Guilbert (Guilbert 1975) care efectuează o trecere în revistă a lucrărilor unor lingviști ce au semnalat, la rândul lor, existența unor asemenea categorii de derivate: F. de Saussure, K. Nyrop, A.J. Greimas, A. Martinet. Referitor la *aspectul sintagmatic al derivării*, menționează L. Guilbert, Ferdinand de Saussure confruntându-se cu dificultăți ce țin de domeniul sintagmaticii lexicale menționa:

Dans une foule des cas il est difficile de classer une combinaison d'unités parce que l'un et l'autre facteurs ont concouru à le produire, et dans des proportions qu'il est impossible de déterminer (Guilbert 1975: 199).

Teoriile structuraliste existente ce converg din principiala dihotomie saussuriană *limbă/ vorbire*, sunt direcționate și spre problematica impusă de sintagmele lexicale. Pentru F. de Saussure, constată L. Guilbert, soluția constă, în cadrul unităților lexicale formate și definite drept sintagmă, în a le poziționa în limbă, întrucât transcend domeniul realizărilor vorbirii în cel al limbii, în calitate de elemente constitutive memorate, ce sunt legate prin relații de analogie. Or, susține L. Guilbert, rămâne în continuare actuală explicitarea sintagmelor lexicalizate constituite din unități semnificante distincte, ce își au realizarea în vorbire în mai multe etape, pe baza datelor apriorice a substanței semantice. Susținându-l pe lingvistul A.J. Greimas, pentru care principiul de explicație a construcțiilor sintagmatice

réside dans la structure de la signification, en vertu de laquelle s'établit la correspondance entre une forme lexicale quelconque et une configuration sémantique nucléaire (*ibidem*),

L. Guilbert menționează faptul că atribuirea unui semnificant la figura nucleală constitutivă a unității de semnificație se poate realiza în baza a două proceduri: fie prin reducerea a două sau mai multe nuclee semice în unul singur, împrumutând astfel și o formă *clasematică* unică (lexem sau cuvânt), confruntându-ne

în acest sens cu demersul nominării, fie că procesul semantic de reducere a nucleelor semice corespunde unei combinări sintactice de elemente lexicale: în acest caz avem de a face cu un proces de derivare, iar acestui proces îi aparțin sintagmele de tipul *eurovalută*, *euroseptic*, cărora încercăm să le atribuim statutul lingvistic sub aspect derivatologic. Mergând în același sens cu afirmațiile formulate de A.J. Greimas invocate în citatul următor:

Les procédures qui nous intéressent plus particulièrement sont celles qui, utilisant le corpus lexicographique existant et pourtant *non-systématisé* (subl.n. – N.C.) au niveau grammatical comme le sont les dérivatifs – produisent de nouvelles unités de communication de caractère dénomiatif (Guilbert 1975: 200),

L.Guilbert remarcă cu precizie că aceste unități lexematice țin de derivare și se comportă ca un derivat. Lasă însă neprecizată denominativ această modalitate de derivare sintagmatică. Lingvistul oferă în schimb o analiză amplă caracteristicilor ce rezidă în contractarea lexicală a unei secvențe frastice conform procedurilor denumite *prefixare* și *compunere*, pe care preferă să o denumească *derivare de origine sintagmatică*:

La mutation sémantique s'opère par la fusion des traits sémiqes attachés à chacun des éléments constituants pour aboutir à un complexe sémique nouveau (le nom *essuie-glace*, désignant un accessoire d'automobile, ne comporte pas la totalité des traits du verbe „essuyer” et du nom „glace” (Guilbert 1975: 202).

L. Guilbert care a studiat fundamental creativitatea lexicală în franceză, în unul dintre capitolele referitoare la derivarea sintagmatică relevă într-un subparagraf ce viza *aspectul sintagmatic al derivării sufixale* tratat de pe pozițiile gramaticii generativiste, existența creațiilor lexicale de tipul *intra-musculaire*: „qui ne sont pas traditionnellement rattachés au type parasyntétique” (Guilbert 1975: 205). Studii pertinente efectuate pe diverse aspecte în cadrul limbajelor de specialitate din perspectivă derivatologică (vezi Cuciuc 2000) au condus la delimitarea și definirea statutului elementelor formative în creațiile lexicale de origine savantă: în antepoziție au statut de *prefixoid*, în postpoziție au statut de *sufixoid*.

Analizată din perspectiva gramaticii generativiste, afirmația lingvistului precum că:

dans la formation adjectivale: *intra-musculaire*, *le dérivé intra-musculaire ne saurait s'expliquer comme la simple addition du préfixe intra à un adjectif préexistant musculaire*. Il résulte de la transformation du syntagme (Guilbert 1975: 205)

este justificată prin argumentările științifice de rigoare invocate de autor. Sub aspect structural însă, această construcție lexicală este la propriu formată printr-o „simplă îmbinare”, doar că nu a prefixului, ci a perfoxoidului *intra* cu adjectivul preexistent *musculaire*. Este vorba exact de ceea ce ne-am propus ca obiectiv investigațional în lucrarea de față: definitivarea statutului lingvistic și a procedului de formare lexicală a derivatelor sintagmatice de tipul compozitelor sintetice, în care prefixoidul dispune de capacitatea de a contracta unități lexicale din limbajul comun și cel de origine savantă. Important este și faptul că L. Guilbert, deși menționează că se atestă un asemenea tip de formare lexicală desprins din enunțul: *Ce type de formation adjectivale parasyntétique se rencontre avec un certain nombre d'éléments*

préfixés: anti (antialcoolique), sus (sushépatique), trans (transonique; *il fonctionne avec une base du vocabulaire commun aussi bien qu'avec une base savante* (s.n. – N.C.) (Guilbert 1975: 205), nu îl include în câmpul preocupărilor sale științifice, pentru noi esențial fiind faptul că îl remarcă și îl menționează *ca tip aparte de neologie lexicală*: „qui relève de la préfixation et de la composition” (*ibidem*). Parafrazându-l pe lingvistul francez, vom reitera conceptul ține de prefixoidare și nu de prefixare. Însuși autorul recunoaște că nu este tocmai convins că elementele formaționale de tipul celor menționate mai sus sunt denumite adecvat, denotând ezitare:

L'appellation des éléments constituant cet ensemble *n'est pas d'avantage fixée. Certaines sont appelés „préfixes”, d'autres „éléments” selon les grammairiens et les lexicographes* (s.n. – N.C.).

Dacă în acest sens știința lingvistică și-a adus contribuția și sub aspect denominativ exprimată prin termenii „afixoidare”, „prefixoid”, „sufixoid”, „amfixoid”, „radixoid” relevant rămâne enunțul prin care L. Guilbert atenționează (și noi ne raliem acestei opinii) că: „le problème central qui domine ces variations est celui de la délimitation entre le domaine de la préfixation et de la composition” (Guilbert 1975: 206) din punct de vedere al perspectivelor derivative teoretice adoptate.

Preocupat de teoria generativistă în derivarea lexicală, L. Guilbert inițiază o analiză asupra lucrărilor lui A. Darmsteter privind teoria compunerii: „et notamment de la composition par particules” (Guilbert 1975: 208) în care revine asupra aceleiași probleme ce pare să-l frământa în continuare: „existe-t-il une forme de dérivation par préfixation indépendante de la composition?” (*ibidem*). Demersul insistent al lingvistului vizează vădit reinterpretarea fenomenului derivării la nivelul prefixoidelor ce contractează o bază lexicală din limbajul comun sau savant. Considerând că A. Darmsteter s-a oprit la jumătatea drumului în explorarea teoriei sintactice a procesului de analiză asupra formațiilor de „tip parasintetic”, L. Guilbert conchide:

C'est donc en définitive la conception à la fois historique et logique de la composition qui lui a interdit de déboucher sur le concept de la transformation lexicale et de reconnaître une catégorie des termes préfixés différente des composés (s.n. – N.C.) (Guilbert 1975: 209).

Prezența eventualelor formative nu este problematică:

La conséquence est qu'il suffit qu'un morphème lexical cesse de fonctionner comme mot autonome pour qu'il devienne affixe, suffixe ou préfixe (*ibidem*: 210).

L. Guilbert îl surprinde pe A. Martinet abordând raporturile existente între compunere și derivare, pe de o parte, și expansiunea principiului creator, pe de altă parte, în care își exprimă dezacordul cu aprecierea făcută de A. Martinet:

La conséquence logique de cette analyse et que *toute formation lexicale qui comprend un premier élément lié à un élément autonome constitue un terme préfixé* (subl.n.- N.C) (Guilbert 1975: 211).

Intuind elementele cu vocație prefixoidală, dar încă neanalizate în știința derivatologică în momentul scrierii lucrării sale, autorul este reticent față de A. Martinet nu doar în afirmațiile referitoare la construcțiile lexicale alcătuite din „affixe + morphème autonome”, ci și față de statutul de „prefix” acordat unor prefixoide:

Le concept de premier élément se confond avec celui du préfixe et tous les éléments grecs ou latins (exo, hypo, quadri, mono, micro, macro etc.) sont indistinctement considérés comme préfixés, pourvu qu'ils donnent lieu à une création répondant au type/ premier élément + morphème autonome/ (subl.n.- N.C.) (*ibidem*).

Prin utilizarea termenului *une création* insistă (pentru a câta oară?) asupra situației lingvistice particulare, deși nu se hazardează să o identifice nici cu procedeul propriu-zis al compunerii, nici cu derivarea care presupune *combinarea elementelor cu statut diferit*. L. Guilbert ajunge la un punct al analizei sale sintagmatice lexicale, în care constată acest raport derivativ (analizat și în lucrarea de față) pe care îl denumește relation de connexion.

În teoriile de orientare structuralistă, principiul formator al *unității lexicale prefixoidate* este plasat în relația paradigmatică, rezultată din teoria axelor construită de F. de Saussure ce suscită recunoașterea, reperarea și fixarea unui segment decelat într-un singur termen (sau în cadrul câtorva termeni) atașat la o bază lexicală. F. de Saussure consideră acest tip de creativitate ca fiind de origine psihologică, denumindu-l *analogie*.

L. Guilbert include în corpusul de analiză și teza de doctorat efectuată de autorul J. Peytard pe care o consideră un demers fundamental pe planul perspectivelor neologiei lexicale, apreciind discernământul și corectitudinea științifică de care dă dovadă J. Peytard (1971):

à ne pas s'enfermer dans les définitions du préfixe produites antérieurement et à adopter la dénomination prudente de *préfixal*, fondée sur la démarche de caractère essentiellement paradigmatique qui consiste à prendre en compte le même élément premier dans tous les mots où il se repère par comparaison dans la liste des formations recensées dans les dictionnaires ou en discours écrit et oral (Guilbert 1975: 215).

Abordarea paradigmatică a fiecărei formații lexicale conținând un „prefixal” concretizat îl determină pe autor la o prudență ce rezultă din bivalența statutului prefixoidatelor, neargumentate încă științific la aceea vreme.

Aprecierea făcută de L. Guilbert lingvistului J. Peytard atunci când acesta ezită să atribuie calitatea de „prefix” tuturor elementelor formative este mai mult decât indicată a fi reprodușă: „comme la dénote la prudence terminologique de l'auteur, qui fait honneur au chercheur, refusant tout *a priori* théorique” (*ibidem*). Originalitatea lucrării lui J. Peytard, consideră L. Guilbert, constă în degajarea unui *nou concept al ansamblului paradigmatic* în care așa-numitul „prefixal” este analizat de pe pozițiile reconsiderării conceptului operator al motivării. „Prefixalul” (prefixoidul în terminologia noastră) nu mai este conceput ca o percepție de ordin psihologic, așa cum afirmă F. de Saussure:

mais comme la probabilité d'apparition de l'élément concerné dans des *constructions nouvelles en vertu de sa productivité dans une période donnée* [...]. Cette définition de l'ensemble paradigmatique oriente donc vers une interprétation socio-linguistique de la “*préfixation* (s.n.- N.C.) (Guilbert 1975: 213).

Prin extensiunea de noi câmpuri lexicale, pe lângă percepția de ordin psihologic este atestată și cea de *ordin socio-lingvistic* care, prin combinabilitatea productivității pe axa paradigmatică și extensiunea pe noi câmpuri lexicale *crează probabilitatea* (de exemplu, *europorcul, europreotul, eurocartoful*). J. Peytard, pe

parcursul cercetării sale lingvistice a cărui principiu este de ordin pragmatic, transpare într-un con de analiză ce ține de problematica sintagmaticii lexicale pe care o denumește *dénomination par connexion*. Interferența gramaticalului cu lexicalul permite recunoașterea acestui tip de analiză denumit *relație de conexiune*. Astfel atestăm prezența opiniei unui alt lingvist constatând același *fenomen lingvistic al morfologiei derivative deosebit de prefixoidare și compunere, dar nedefinitivat teoretic în cadrul analizei structurale, constatată doar la nivel de analiză formală*.

J. Peytard are meritul de a fi semnalat corespondența dintre o formație de tip frastic și o formație lexicală, și rolul important în teoria analizei structurale privind problematica a ceea ce denumește, cum am menționat mai sus, *relație de conexiune*, necesară în descrierea noului concept de creativitate lexicală, realizat prin intermediul procedurii construcției prefixoidate.

Il conviendrait – afirmă J. Peytard, citat de L. Guilbert – de prolonger cette perspective [l'interférence du grammatical et du lexical] et de ne plus séparer comme l'exposé nous y contraint, la face lexicale de la face grammaticale de la connexion. Il faudrait supposer [et cela conduirait à une théorisation plus rigoureuse] que la connexion recouvre une procédure complexe où l'invention lexicale sous la contrainte d'un contenu sémantique nouveau à exprimer) n'est possible qu'au travers d'une génération spécifique de l'énoncé (*ibidem*).

L. Guilbert, intrigat de conceptul elaborat de J. Peytard, încearcă o tentativă de elucidare a respectivului concept, întrebându-se retoric dacă termenul de *recomposition* ar fi potrivit:

Le concept de "recomposition" proposé contient en germe une analyse syntaxique *même si le processus n'est pas précisé*; il implique la prise en considération *du mode de connexion de ces éléments [...]*. Les deux critères *conjoint*s conduisent la réflexion vers l'explication du phénomène de la création des mots construits par un schéma syntaxique (s.n. – N.C.) (Guilbert 1975: 212).

L. Guilbert face apel la această noțiune în cadrul acestei clase de cuvinte având convingerea lui J. Peytard că relația între „prefixare” (prefixoidare) și compunere nu ar transpare clar doar din relația paradigmatică și formală; în al doilea rând, consideră lingvistul, elemental „prefixal” (prefixoidal), stabilit din punct de vedere formal nu permite de a se opera *a priori* o selectare între termenii în care elementul este perceput doar pe plan sincron ca element separabil de către locutori, și termenii în care formativul nu este discernut decât prin asemănarea formală în calitate de segment lingvistic.

Deși a punctat semnificația aspectului socio-lingvistic relevată de J. Peytard, L. Guilbert regretă faptul că această problemă centrală a sintagmaticii lexicale, concepută ca o *relație de construcție sintactică între elementele constitutive ale unității complexe*, nu ar fi fost elucidată de către acesta: „la conception de la relation intrepréfixale paradigmatic ne permet pas à l'auteur d'aboutir à une analyse décisive du phénomène” (Guilbert 1975: 214).

Analizabilitatea elementelor constitutive și încercarea de a reconstitui teoretic conexiunea produsă în formația lexicală pornind de la „morfemul de plecare până la termenul construit”, conferă originalitate investigațională în cadrul analizei structurale, conferind o dimensiune nouă, pornind de la conceptul de productivitate.

Numărul impunător de derivate sintagmatice cu formantul *euro-* și în consecință probabilitatea statistică ridicată a paradigmaticității sale, îi conferă acestui element formativ o disponibilitate derivațională apreciabilă:

Il est perçu comme la probabilité d'apparition de l'élément concerné dans des constructions nouvelles en vertu de sa productivité dans une période donnée mesurée par le nombre d'unités dans lesquelles il entre (*ibidem*).

Recurgerea la analiza sintactică permite distingerea în formațiile sintagmatice prefixoidate de tipul „europarlamentar”, o combinație a lui *euro-*, formant substantival suprimat din cuvântul “europa” și *parlamentar* = parlamentar [care face parte] din parlamentul Europei, în care *euro-* funcționează ca substantiv din punct de vedere al interpretării sintagmatice: relația sintactică a bazei lexicale cu prefixoidul, prin care acesta (prin repartiție) obține calitatea de *determinant*, iar bazei lexicale i se atribuie funcția de determinat.

Numărul mare de *formații sintagmatice prefixoidate* construite cu elementul cu autonomie lexicală *euro-* ce prefigurează o productivitate statistică ridicată, îi conferă o disponibilitate formativă nelimitată: unitățile lexicale create devin cuvinte lexicalizate, funcționând ca simple lexeme, transformându-se la rândul lor, în baze de derivare. Libertatea de creativitate dobândită de formantul *euro-* în procesul de autonomizare ca element de compoziție îi sporește productivitatea generată de:

a) procedeu de reproducere prin imitație în conformitate cu modelul existent în vorbire;

b) automatismul „matricial”;

c) un anumit gen de limbaj în vogă ancorat în temporalitatea și spațialitatea europeană.

Totalitatea unităților lexicale atestate în discursul oral sau scris reprezintă un criteriu de *evaluare a gradului de libertate* al formantului prefixoidal redat prin: a) natura cuvintelor cu care relaționează; b) registrele uzuale specifice limbii scrise și limbii vorbite (stilul oficial, stilul colocvial), iar expansiunea prin analogie pe axa paradigmatică îi conferă funcție creativă și capacitate generatoare sub aspect socio-lingvistic. L. Guilbert consideră relevantă capacitatea rezultată din această funcție creativă:

Cette relation fonctionne bien dans le langage comme processus de mémorisation et de collectionnement de formations identiques. Elle peut contribuer à la création, en suggérant le rapprochement entre les éléments composants (Guilbert 1975: 239).

Formații sintagmatice ce înregistrează o prezență mai mare în vorbire decât în sursele lexicografice au următoarea explicație, menționată de lingvistul G. Cincilei:

Veroiatno, sleduet priderjivatsea mnenia, cito imenno vozmojnost' vyvedenia znacenia „po pravilu” liubym nositeam iazyka i osvobodila lexikografu ot neobhodimosti zanosit' podobnye lexemy v slovari (Cincilei 1991: 64).

Pe plan sintagmatic relația sintactică din cadrul afixoido-compozitului se produce conform ordinii determinant/ determinat.

Dintre șirul de elemente formative solicitate cel mai frecvent în neologia lexicală actuală, îndeosebi în limbajul mass-mediei, în limbajul politic, în limbajul

publicitar ne-am axat cercetarea pe formantul prefixoidal *euro-*, foarte uzitat, mai ales cu ocazia desfășurării alegerilor reprezentanților României în Parlamentul Europei. Formantul prefixoidal *euro-* este un formativ cu caracter intermediar între tema derivativă și afix. În virtutea sporirii activității derivaționale, acesta pierde unele trăsături caracteristice rădăcinii, iar faptul că posedă autonomie lexicală îl deosebește de afixe. Caracterizarea reprezentată printr-o regularitate derivațională de un anumit grad îl definește ca *prefixoid*.

Caracterul dublu al afixoidului *euro-* este condiționat de funcția pe care o exercită:

- a) la nivel derivațional îl apropie de morfemele lexicale;
- b) în cadrul analizei morfematice îl apropie de rădăcini.

Statutul autonom lexical, conferit de valoarea semantică precisă (are corelat ce funcționează liber), îl deosebește de prefixele autentice, iar autonomia lexicală îl plasează ca prefixoid. *Bivalența prefixoidului* este condiționată de funcția ce o exercită și care îl apropie de *morfemele lexicale la nivel derivațional*, iar în cadrul analizei morfematice îl apropie de *rădăcini*. Regularitatea derivațională îi conferă prefixoidului *euro-* statutul de unitate constantă în modelul derivațional.

Desemnăm această categorie (de derivate) intermediară între *afixoidare* și *compunere*, din perspectiva morfologiei derivate, prin termenul *afixoido-compunere*, iar compozitele sintetice de tip afixoidal – *afixoido-compozite*. Relația de prefixoidare-compunere se instituie între elementele ce constituie o formație sintagmatică sintetică.

Afixoido-compunerea este un procedeu independent de creare a formațiilor lexicale sintagmatice bazată pe adăugarea formativelor la anumite baze lexicale pentru formarea unor construcții lexicale noi; procedeu de creativitate lexicală cu ajutorul formațiilor prefixoidale care se asociază cu o bază lexicală comună sau cu o bază savantă, în vederea obținerii unor noi formații sintagmatice afixoidate. Înrudită cu compunerea, afixoido-compunerea se deosebește de aceasta; dicționarele lingvistice definesc compunerea propriu-zisă ca fiind un procedeu de formare a cuvintelor ce constă în combinarea a două sau mai multe cuvinte cu autonomie lexicală sau fără intervenția formațiilor. Aceasta și este esența deosebirii dintre procedeu compunerii și procedeu de formare pe care îl propunem. *Afixoido-compunerea* cere implicit intervenția afixoidală: formarea unităților lexicale complexe este realizată prin intermediul intervenției afixoidelor (fie în antepoziție: prefixoid, fie în postpoziție: sufixoid) în relație de conexiune cu baze lexicale din limbajul comun sau savant.

Formațiile sintagmatice prefixoidate compuse au o formă grafică redată prin mai multe variante ortografice. Coerența morfologică poate să meargă de la forma conjunctă (*eurodeputat*), la forma semi-conjunctă cu cratimă (*euro-corturi*) până la forma disjunctă (*Euro Restaurant*). Grafia este însă inoperantă și irelevantă în abordarea pertinentă de distingere a formațiilor sintagmatice prefixoidate. Prezentăm exemple de formații sintagmatice prefixoidate construite conjunct cu:

- a) unități lexicale românești:

eurobeton, europarlamentar (-ă), eurocircuit, europortret, euroconcert, europreat, eurodeputat, europorc, eurocomisie, eurorevelion, euroconstrucție, euroregiune, europarlamentar, europost, europresă, eurodolar, euroscutin, eurozonă ;

b) cu unități lexicale franceze:

euroafrican (-e), *eurobanque*, *eurocrédit*, *eurocentrisme*, *eurodéputé*, *euromonnaie*, *eurodevise*, *euroseptique*, *eurodollar*, *eurosignal*, *euromarché*, *eurostratégique*, *euromissile*, *eurorégion*.

(Invocăm un exemplu de *virtualitate combinatorică* a prefixoidului *euro-* atestată într-o frază cu vădită tentă peiorativă, selectată din limbajul comun: „Am fost la *europiață*, am cumpărat *eurocartofi*, *euromorcovi*, *eurovarză*, *eurovinete*, *eorocastraveți* și am plătit cu *eurolei*).

Dintre formațiile sintagmatice prefixoidate cu formă grafică semiconjunctă menționăm următoarele reperate, în marea lor majoritate din limbajul publicitar unde sunt atașate de cuvinte de origine străină: *euro-obligație*, *Euro-consultanță* (firmă), *Euro-Dispecer* (emisiune TVR), *Euro-observator* (revistă), *Euro-news* (revista presei europene), *Euro-Bancnote*, *Euro-information* (site al guvernului), *Euro-foraj*, *Euro-service* (închiriere macarale), *Euro-color*, *Euro-radar* (magazin de detectoare radar), *Euro-clinică*, *Euro-magazin* (comerț televizoare LCD), *Euro-Diagnostica* (firmă), *Euro-case* (firmă de construcții), *Euro-Blog*.

Prezentăm în încheiere câteva exemple de unități lexicale complexe cu formă grafică disjunctă, de inspirație paratactică:

Euro Design (firmă de producție publicitară), *Euro Channel* (canal TV), *Euro House* (firmă materiale de construcții), *Euro Bank*, *Euro Crime* (publicații de ficțiune), *Euro Habitat* (companie imobiliară), *Euro Barter*, *Euro Evenimente*.

Vom reveni într-un alt studiu asupra analizei formantului *euro-* în poziția de sufixoid.

Concluzii

Din perspectivă lingvistică teoretico-derivativă, acest studiu s-a axat pe un procedeu de creație lexicală care nu corespunde tiparului afixatelor sau compuselor, structurat în formula lexicală: prefixoid + lexie → sintagmă-compozit, de tip sintactico-derivațional. Am denumit acest procedeu prin termenul de *afixoido-compunere*; formațiile sintagmatice rezultate le desemnăm termenul *afixoido-compozite*.

Mărcile semantice ale prefixoidului *euro-* pot fi reperate din motivarea specifică a elementului prefixoidat, în relația sa cu unitățile constitutive identificabile de către locutor. Distingem, astfel în formativul *euro-* o valoare semantică de „care ține de Europa”; și o valoare semantică „monedă”.

Prefixoidul *euro-* servește la formarea unei serii lexicale de tip *sintagmatic*.

Din această optică de analiză afixoido-compunerea este un procedeu independent de formare lexicală în baza statutului funcțional al naturii duble a afixoidului (statutul intermediar între rădăcini și afixe; caracterul bivalent de a suplini rolul de temă și afix) ce contractează o bază lexicală comună sau savantă.

Un derivat sintagmatic neatestat nu este considerat agramaticalizat, ci o posibilă creație lexicală neatestată. Se poate construi un derivat teoretic pornind de la o bază lexicală reală. Această variantă furnizează virtualități posibile de derivare afixoido-compozită. Virtualitățile combinatorice rezidă în mobilitatea morfemului lexical de a contracta elemente lexicale pe axa paradigmatică.

Pentru a exista o paradigmă trebuie să existe mai multe transformări posibile, o serie de transformări lexicale ce depășește stadiul concepției binare a derivării, cu o intrare lexicală care servește ca suport derivațional.

Bibliografie

- Bidu-Vrănceanu, Călărași *et alii* 2001: Angela Bidu-Vrănceanu, Cristina Călărași, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană-Dindelegan, *Dicționar de științe ale limbii*, București, Editura Nemira.
- Cincilei 1991: G.S. Cincilei, *Ocerki po derivații v sovremennom franțuzskom iazyke*, Kishinev, Editura Știința.
- Cincilei 1980: G.S. Cincilei, *Voprosy tojdestva morfemy i suppletivism*, Kishinev, Editura Știința.
- Cuciuc 2000: Nina Cuciuc, *Afixoidarea și determinologizarea în limbajul medical francez*, Iași, Editura Cugetarea.
- Cuciuc 2004: Nina Cuciuc, *Franceza juridică*, Iași, Editura Demiurg, 2004
- Guilbert 1975: Louis Guilbert, *La créativité lexicale*, Paris, Éditions Larousse.
- Dubois, Giacomo *et alii* 2001: Jean Dubois, Mathée Giacomo, Louis Guespin, Christiane Marcellesi, Jean-Baptiste Marcellesi, Jean-Pierre Mével, *Dictionnaire de linguistique et des sciences du langage*, Paris, Éditions Larousse.

Afixoido-Composition – Method of Lexical Formation of the Syntagmatic Derivatives (Prefixoid Syntagmatic Formations)

There are linguistic phenomena in which morphemes contract syntagmatic relations with words. In this paper, we try to bring to attention the fact that this kind of conjunct units, expressed by the derivational pattern *prefixoid + word* → *syntagmatic lexical formation*, though researched by linguists, have not obtained a linguistic status within the derivative science.

From a theoretical-derivative linguistic perspective, this study focused on the finalization of this process of lexical creation (structured in the lexical formula: *prefixoid + lexie* → *composite-syntagm of syntactic-derivational type*) which does not match the pattern of the affixates or composed. We call this process *afixoido-composition* and the resulting syntagmatic formations – *afixoido-composites*.

From this perspective of analysis, we consider that afixoido-composition is an independent process of lexical formation, based on the functional status of the dual nature of the afixoid (the intermediate status between roots and affixes; the bivalent character to act as theme and affix), which contracts a common or scientific lexical base.

A not certified syntagmatic derivative is not considered ungrammatical, but a possible not certified lexical creation. One can construct a theoretical derivative starting from a real lexical base. This option provides possible virtualities of afixoido-composite derivation. The combinatorial virtualities lie in the mobility of the lexical morpheme to contract lexical elements on the paradigmatic axis.